



## ביאורים

331 -ב- הגדרתם של צדיק ורשע

מהדורת אור עציון

לאחר שרס"ג ביאר, שהקב"ה שומר את מעשי בני האדם, צדיקים ורשעים, כדי לגמול להם בעולם הבא, הוא מבאר שהעולם נחלק לעשרה סוגי בני אדם, ולא רק לשני סוגים - צדיקים ורשעים. סוגי האנשים הם: צדיק, ורשע, נשמע ומורד, שלם ובלתי שלם, חוטא ופושע, כופר ובעל תשובה.

332 תחילה יש לבאר את המדרגות: צדיק ורשע. מי שרוב מעשיו זכויות נקרא צדיק, ומי שרוב מעשיו חובות נקרא רשע. משמעות הגדרה זו היא, שמי שנקרא צדיק אינו בהכרח מושלם בכל המצוות, אלא הוא נידון על פי הרוב. דבר זה דומה ללשון בני אדם ביחס לדברים הטבעיים, כאשר אומרים על דבר שהוא חם, אין הכוונה בהכרח שהוא לוהט, אלא שהוא נוטה יותר לחום מלקור, וכן דבר נחשב קר כאשר הוא נוטה יותר לקור מלחום. וכן אדם הנקרא בריא, אין זה אומר שהוא בריא לחלוטין ללא כל פגם, אלא שהוא יותר מבריא מחולה. וכן החולה אינו בהכרח במצב אנוש, אלא הוא נוטה יותר לחולי מלבריאות.

333 מכיוון שהגדרת צדיק ורשע היא על פי רוב המעשים, לכן הנביאים השתמשו בכינוי צדיק גם ביחס לאנשים שחטאו, כמו שאמרנו על יהושפט (מלכים א כב, מג): "וילך בכל דרך אסא אביו, לא סר ממנו לעשות הישר בעיני ה'", ועל חזקיה (מלכים ב יח, ג): "ויעש הישר בעיני ה' ככל אשר עשה דוד אביו", ושניהם חטאו, על יהושפט נאמר (דברי הימים ב יט, ב): "הלרשע לעזר ולשונאי ה' תאהב ובזאת עליך קצף מלפני ה'", ועל חזקיה נאמר (דברי הימים ב לב, כה): "כי גבה ליבו ויהי עליו קצף". וכן נאמר על יהוא (מלכים ב סוף פרק י) שהיה רשע, אף על פי שהשמיד את הבעל, וצדקיה המלך נקרא רשע (מלכים ב כד, יט) אף על פי שהציל את ירמיה (ירמיה לח).

334 מכיוון שרוב בני האדם עושים מצוות ועבירות, לכן הקב"ה משלם לבני האדם על מקצת מעשיהם בעולם הזה, ועל רוב המעשים בעולם הבא, כי בעולם הבא אין שינוי ומעבר ממדרגה למדרגה, אלא השכר נצחי במדרגה אחת, כמו שנאמר (דניאל יב, ב): "אלה לחיי עולם, ואלה לחרפות לדראון עולם".

335 ועוד נאמר (דברים ז, ט-י): "וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים, האל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו... ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו", וכן אמרו חז"ל (תענית יא, א): "אל אמונה ואין עוול" - "אל אמונה" - כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושיין, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושיין. "ואין עוול" - כשם שמשלמין שכר לצדיקים בעולם הבא אפילו על מצווה קלה שעושיין, כך משלמים שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצווה קלה שעושיין", וכן אמרו בירושלמי (פאה פ"א ה"א): "רובו זכויות - יורש גן עדן, רובו עבירות - יורש גיהנם".

336 עניין זה מופיע גם בתורה, משה ואהרן חטאו חטא אחד, ובגללו נענשו בעולם הזה שלא יכנסו לארץ, כמו שנאמר (במדבר כ, יב): "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם".

337 וכן מצאנו להפך, אביה בן ירבעם עשה מצווה אחת, ונחלקו בגמרא במועד קטן (כח, ב) מהי, יש מי שאמר שביטל את משמרתו ועלה לרגל, ויש מי שאמר שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שבני ישראל לא יעלו לרגל, וקיבל על מצווה זו שכר בעולם הזה, - שמכל בית ירבעם רק הוא זכה להקבר, ואילו דין שאר זרע ירבעם היה להיאכל על ידי כלבים, כמו שנאמר (מלכים א יד, יג): "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב".

ב-331 וְכִינּוּן שֶׁהַקְדַּמְתִּי אֵלָהּ הַדְּבָרִים, אֲנִי רוֹאֶה לְסַפֵּר מִדְּרָגוֹת הַבְּרָאִים בְּאִפְנֵי זְכוּתָם וְחֻבּוֹתָם כְּמִהָם, מִמֶּה שֶׁיִּדְעֵנוּ מִן הַכְּתוּב וּמִן הַמְּקַבֵּל<sup>331</sup>, וְאֲשִׁים כֹּל אֶחָד מֵהֶם בְּמִקְוֹמוֹ כְּאֲשֶׁר יִדְעֵנִי, לְבַעֲבוֹר יִתְיַשְׁרוּ בוֹ רַבִּים מִבְּנֵי אָדָם. וְאָמַר שֶׁמִּדְּרָגוֹת בְּנֵי אָדָם בְּשַׁעַר הַזְּכִיּוֹת וְהַחֻבּוֹת עֲשָׂרָה מַעְלֹת: צְדִיק וְרָשָׁע, וְעוֹבֵד וּמְמַרְהָ, וְשָׁלֵם וּמְקַצֵּר, וְחוֹטֵא וּמְזִיד, וְשֶׁב וְכוֹפֵר. וַיֵּש הֵנָּה הַשְּׁוֹה מִפְּרֵשׁ לְבַד<sup>332</sup>, כְּדֵי שֶׁאֲדַבֵּר עַל עֲנִינּוֹ. וְרָאוּ שֶׁאֲבָאָר כֹּל שַׁעַר מֵהֶם וּמֵה שֶׁיֵּש בוֹ<sup>332</sup>. וְאָמַר נִקְרָא צְדִיק מִי שֶׁרַב מִעֲשָׂיו זְכִיּוֹת, וְרָשָׁע מִי שֶׁרַב מִעֲשָׂיו חֻבּוֹת. וְהַעֲנִין הֵנָּה דוֹמָה לְדְבָרִים הַטְּבָעִיִּים. וְהוּא שֶׁהַחֲכָמִים קוֹרִין לְדְבָר חֶסֶם, כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַחֶסֶם בּוֹ יוֹתֵר מִן הַקֵּר, וְקוֹרִין לְדְבָר קֵר, כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַקֵּר יוֹתֵר מִן הַחֶסֶם. וְקוֹרִין לְגוֹף בְּרִיא כְּשֶׁהַבְּרִיאוֹת בּוֹ יוֹתֵר, וְחוֹלָה, כְּשֶׁהַחֲלִי בּוֹ יוֹתֵר<sup>333</sup>. וְעַל הַדְּרָךְ הֵנָּה בָּאוּ הַשְּׂמוּת הַנְּבוֹאִיִּים, שֶׁקוֹרִין הָאָדָם צְדִיק כְּשֶׁיִּהְיֶה רַב מִעֲשָׂיו צְדָק. כְּאֲשֶׁר קָרָאוּ יְהוֹשֻׁפֵט וְחִזְקִיָּהוּ צְדִיקִים, אֲף עַל פִּי שְׁהִיָּה בְּמִקְצַת מִעֲשֵׂיהֶם חֲטָא, כְּאֲשֶׁר נֶאֱמַר לְיְהוֹשֻׁפֵט (דברי הימים ב' יט, ט): הַלְרָשָׁע לְעִזּוֹ וּלְשֹׁנָיִ ה' תִּאָּהֵב וּבִזְאֵת עֲלִיךָ קִצֵּף. וְנֶאֱמַר לְחִזְקִיָּה (שם לב, כה): וְלֹא כִגְמַל עָלָיו הַשִּׁיב יְחִזְקִיָּהוּ. וְכִמּוֹ שֶׁקָרָאוּ יְהוּא רָשָׁע, וְהוּא בְטַל אֶת הַבְּעַל, וְקָרָאוּ צְדִיקָהוּ רָשָׁע, וְכִבֵּר הַצִּיל יְרֵמְיָהוּ<sup>334</sup>. וּמִמֶּה שֶׁזָכַר אוֹתוֹ הַחֲכָם<sup>334</sup> בְּשַׁעַר<sup>334</sup> הֵנָּה, לְגַמּוֹל בְּעוֹלָם הֵנָּה עֲבָדָיו עַל הַמְעַט מִמִּעֲשֵׂיהֶם, עַד שֶׁיִּשְׁאַר לָהֶם הַרְבֵּ לְעוֹלָם הָאֲחֵר, כִּי לֹא יִתְכַן לְהַעֲתִיקָם<sup>335</sup> בְּעוֹלָם הַהוּא מִמִּדְרָגָה אֶל מִדְרָגָה, כִּי כֹל אֶחָד מֵהַגְּמוּלִים<sup>335</sup> עוֹמֵד תָּמִיד בְּמֵה שֶׁהוּא בּוֹ, כְּאֲשֶׁר אָמַר (דניאל יב, א): לְחַיֵּי עוֹלָם וּלְדָרְאוֹן עוֹלָם. וְשֵׁם הַגְּמוּל עַל הַמְעַט בְּעוֹלָם הֵנָּה, כְּאֲשֶׁר בְּכֹלל הַזְּכִיּוֹת<sup>336</sup> שֶׁהֵם לְזִמּוֹן הַרְחוֹק, וְהַמְעַט מִן הַזְּכִיּוֹת לְעוֹלָם הֵנָּה, כְּאֲשֶׁר אָמַר (דברים ז, ט-ט): וַיִּדְעַתָּ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא אֱלֹהֵי הַיָּמִים וְהַחֲסֵד וְגו' וּמְשַׁלֵּם לְשֹׁנְאָיו<sup>337</sup> אֶל פְּנֵי הַלְּהָאֲבִידוֹ. וְיִמְחַלֵּק הַעֲנִין הֵנָּה, כִּי מִשָּׁה וְאֶהְרֹן חֲטָאוּ חֲטָא אֶחָד, וְעִנְשׁ אוֹתָם עָלָיו בְּעוֹלָם הֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (במדבר כ, יב): יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי וְכו' לִכֵּן לֹא תְבִיאֻוּ וְגו'. וְשֶׁאֲבָיָה בֶן יִרְבֵּעָם עָשָׂה טוֹבָה אַחַת, וְגַמַּל אוֹתוֹ עָלֶיהָ בְּעוֹלָם הֵנָּה כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מלכים א' יד, יג): כִּי זֶה לְבַדּוֹ יָבֵא לִירְבֵּעָם אֶל קִבְרָה יַעַן נִמְצָא בּוֹ דְבָר טוֹב.

הַמְּקַבֵּל - תורה שבעל פה. הַשְּׁוֹה מִפְּרֵשׁ לְבַד - מי שזכויותיו ועוונותיו שווים נדון בו בנפרד. הַחֲכָם - ה'. בְּשַׁעַר - בנושא. לְהַעֲתִיקָם - להעבירם. כֹּל אֶחָד מֵהַגְּמוּלִים וכו' - בעולם הבא ישנו או שכר נצחי או עונש נצחי. בְּכֹלל הַזְּכִיּוֹת - עיקר שכר זכויותיו. וּמְשַׁלֵּם לְשֹׁנְאָיו וכו' - לרשע "בחיי משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא" (רש"י).